

بیمه مالکیت فکری: گذار از بیمه‌نامه‌های عام و سنتی به بیمه‌نامه‌های خاص و نوین

سعید حبیب^۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۰۸/۱۹

مجتبی اشراقی آرانی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۰۶/۱۶

نسیم حنیفی^۳

چکیده

حمایت از اموال فکری با توسل به پوشش بیمه‌ای، از مسائلی است که به دلیل ملموس نبودن خود مال و نیز خسارت وارده به آن همواره با تردید یا انکار شرکت‌های بیمه و حتی صاحبان حقوق فکری روبرو بوده است. با این حال ارزش بالای این اموال و جایگاهی که در پرتفوی شرکت‌های تولیدی و تجاری کسب نموده است، اشخاص ذی‌نفع را بر آن داشته است تا به‌نحوی خود را در مقابل خطرات احتمالی مربوطه بیمه نمایند. این تلاش ابتدا به طرز محدود و در قالب بیمه‌های جامع و تمام‌خطری محقق شده است که با تمسک به اصول بیمه‌ای بر شمول خطرات مالکیت فکری در آنها تأکید می‌شده است. لیکن پیشرفت فنون و محاسبات بیمه‌ای و تغییر نگرش حقوقی، سبب ورود بیمه‌نامه‌های خاص و نوین به بازار شده است که این مقاله با رعایت سیر تاریخی تطور آنها به معرفی و تحلیل بیمه‌نامه‌های عام و خاص در این باره پرداخته است تا مقدمه‌ای برای اتخاذ آنها در صنعت بیمه ایران قرار گیرد.

واژگان کلیدی: بیمه مالکیت فکری، خطر، نقض، بیمه دفاعی، بیمه تهاجمی، بیمه جامع

مسئولیت مدنی

habiba@ut.ac.ir

۱. دانشیار دانشگاه تهران (نویسنده مسئول)

Pars2aran@yahoo.com

۲. دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، دانشگاه تهران

Nasim_h3435@yahoo.com

۳. کارشناس ارشد حقوق مالکیت فکری، دانشگاه تهران

۱. مقدمه

در اقتصاد امروز دنیا، اموال غیرملموس همچون اموال فکری در زمره دارایی‌های کلیدی اشخاص و شرکت‌هاست که جایگاه مهمی در تولید ثروت به خود اختصاص داده است. براین اساس شرکت‌ها و تجار در صدد هستند تا ارزش اموال فکری خویش را ارتقا داده و حفظ کنند. اما دارندگان این اموال خود معترف هستند که این جواهرات ارزشمند شکننده و آسیب‌پذیر بوده و به آسانی در معرض تضییع یا زوال قرار می‌گیرند. حق اختراع، علائم تجاری، طرح‌های صنعتی و دیگر آفرینه‌های فکری در معرض خطرات مختلفی هستند که اصولاً تحت عنوان کلی "نقض" قرار می‌گیرد و ممکن است موجب زوال یا کاهش ارزش آنها شود. بنابراین خطری که همواره شرکت‌ها و افراد با آن روبرو هستند نقض حقوق فکری و متعاقب آن هزینه تعقیب یا دفاع از دعاوی مربوطه است.

مدیریت این خطر به طرق مختلفی امکان‌پذیر است که مهم‌ترین راه بیمه کردن آن است. از طریق بیمه، خطر ناشی از خسارات فاجعه‌بار یک حادثه احتمالی با پرداخت حق بیمه‌ای که تنها بخشی از آن خسارت را تشکیل می‌دهد، جبران می‌شود. به همان نحو که مالک خانه‌ای آن را در مقابل زلزله بیمه می‌کند مخترعان و دیگر صاحبان حقوق فکری به دنبال آن هستند تا با بیمه کردن اموال فکری خود

---

۱. در تعریف نقض حق اختراع (Patent Infringement) یا سایر حقوق فکری باید گفت که نقض، به معنای تجاوز به هریک از حقوق قانونی مخترع یا کسی است که با اجازه مخترع از اختراع او بهره‌برداری می‌نماید (حبیبی، ۱۳۸۸). این حقوق که به‌طور مفصل در ماده ۱۵ قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری مصوب ۱۳۸۶ احصا شده عبارت است از: بهره‌برداری از اختراع ثبت‌شده در قالب ساخت، صادرات و واردات، عرضه برای فروش، فروش، استفاده از فرآورده، ذخیره اختراع ثبت‌شده به سه منظور اخیر و استفاده از فرایند (در صورتی که موضوع اختراع، نه فرآورده بلکه فرایند باشد). بدین ترتیب اگر کسی بدون اجازه دارنده حق اختراع اقدام به واردات موازی اختراع ثبت‌شده نماید یا هریک از بهره‌برداران یادشده را انجام دهد حقوق دارنده را نقض و براساس بند ب ماده ۱۵ قانون فوق، توسط شخص اخیر قابل تعقیب خواهد بود.

آنها را در مقابل خطر نقض و آثار آن مصون داشته یا خساراتی را که خود در اثر نقض حقوق فکری دیگران وارد می‌کنند از این طریق جبران نمایند. به این منظور پوشش‌های بیمه‌ای متنوعی در نظام‌های اقتصادی توسعه‌یافته رایج و مورد بهره‌برداری قرار گرفته است که در این مقاله به معرفی آنها پرداخته می‌شود.

مسئله اصلی در این تحقیق آن است که چه بیمه‌نامه‌هایی و به چه نحو خطرات و خسارات راجع به اموال فکری را پوشش می‌دهد. در حقیقت از آنجاکه در دوره‌های مختلف از ساختارهای متفاوتی به طور عام یا خاص برای پوشش خطرات وارد به اموال فکری استفاده شده است و در هریک از ساختارهای مذکور مسائل مختلفی از جهت خطرات موضوع بیمه و گستره آنها مطرح می‌شود که در نتیجه در دامنه تعهدات بیمه‌گر مؤثر می‌افتد، بررسی انواع پوشش‌های بیمه‌ای ضروری به نظر می‌رسد. در این مقاله انواع پوشش‌های بیمه‌ای حسب سیر تاریخی و با توجه به جایگاه خطرات ویژه مالکیت فکری در یک تقسیم‌بندی کلی به "بیمه‌نامه‌های عام و سستی" و "بیمه‌نامه‌های خاص و نوین" تقسیم و در هر بخش انواع مختلف بیمه‌های مالکیت فکری با تأکید بر شروط قراردادی و تبیین ماهیت خطرات و تعهدات بیمه‌ای مورد تحلیل قرار می‌گیرد؛ به ویژه تبیین حقوقی مسائل جدید مطرح در بیمه‌های نوین مالکیت فکری قابل توجه است. امید است که این نگاه‌ها بتواند راهنمایی برای اتخاذ بیمه مالکیت فکری در بازار بیمه ایران قرار گیرد.

۲. پوشش‌های بیمه‌ای عام و سستی

در این تحقیق به تشریح آن دسته از بیمه‌نامه‌های اموال فکری پرداخته می‌شود که در ضمن تحت پوشش قراردادان سایر خطرات تجاری، شمول خطر نقض حقوق فکری نیز از آن استنباط می‌شود. به عبارت دیگر این نوع بیمه‌نامه‌ها به طور خاص خطرات مربوط به اموال فکری را بیمه نکرده و چه بسا قصد طراحان آنها به هیچ وجه پوشش مزبور نبوده لیکن، رویه قضایی با تفاسیر گوناگون، چنین پوششی را از آنها استنتاج کرده است. مهم‌ترین این نوع بیمه‌نامه‌ها، بیمه جامع

مسئولیت مدنی^۱ و بیمه مسئولیت رسانه‌ای^۲ (بیمه تعدی و تفریط^۳) است که در ادامه به شرح آنها از جهت تبیین «خطرات مربوط به اموال فکری» پرداخته می‌شود.

۱-۲. بیمه‌های جامع مسئولیت مدنی

با گسترش نقض حقوق فکری و در نتیجه افزایش دعاوی مالکیت فکری، شرکت‌ها برای حمایت از خود در مقابل آثار زیانبار این دعاوی به جستجوی پوششی براساس بیمه‌نامه‌های موجود پرداختند. این بیمه‌نامه برای اکثر شرکت‌ها بیمه جامع مسئولیت مدنی آنها بود. بخشی از موضوع این بیمه‌نامه، خسارات تبلیغاتی^۴ را پوشش می‌دهد که براساس تفسیر غالب، دعاوی مالکیت فکری را هم شامل می‌شود؛ بیشتر بیمه‌نامه‌ها خسارات تبلیغاتی را به این صورت تعریف کرده‌اند: «خسارتی است که از عمل غیرقانونی ارتكابی در طول مدت بیمه‌نامه ناشی شده و در جریان فعالیت‌های تبلیغاتی بیمه‌گذار رخ می‌دهد؛ به گونه‌ای که این خسارات از تجاوز به حریم خصوصی افراد، کپی‌برداری غیرقانونی، رقابت غیرمنصفانه یا نقض کپی‌رایت ناشی می‌گردد».^۵

صرف‌نظر از نقض کپی‌رایت که راجع به اموال ادبی و هنری است و صراحتاً مورد اشاره بیمه جامع مسئولیت مدنی قرار می‌گیرد در خصوص پوشش خطرات مربوط به مالکیت صنعتی تردید وجود دارد. اگرچه رویه قضایی خواسته است با تمسک به سیاق بیمه‌نامه‌های جامع مسئولیت مدنی راجع به کپی‌برداری و رقابت غیرمنصفانه (که تاکنون تعریفی از آنها در این نوع بیمه‌نامه دیده نشده) بر پوشش خطر مزبور

---

1. Comprehensive General Liability Insurance Policy (CGL Policy)

2. Media Liability Policy

3. Error and Omission Policy

4. Advertising Damages

5. Injury arising out of an offence committed during the policy period occurring in the course of the named insured advertising activities, if such injury arises out of violation of Right of privacy, piracy, unfair competition, or infringement of copyright.

تأکید کند؛ لازم به ذکر است رویه قضایی بسیار جامعی در این باره در ایالات متحده آمریکا شکل گرفته و پس از مدتی از موضع اولیه خود نسبت به تفسیر بیمه‌نامه جامع مسئولیت مدنی عدول کرده است. اولین پرونده‌ای که مسئله پوشش نقض حق اختراع را توسط بیمه جامع مسئولیت مدنی مورد توجه و بررسی قرار داد پرونده‌ای^۱ در دادگاه بخش کالیفرنیا بود که اصطلاحات فوق را با استناد به مبهم بودن آنها به نفع بیمه‌گذار و به ضرر بیمه‌گر تفسیر نمود. دادگاه بدون آنکه اصطلاحات یادشده را تعریف کند یا به جستجوی قصد مشترک طرفین پردازد چنین حکم داد که کپی‌برداری^۲ و رقابت غیرمنصفانه^۳ به‌طور متعارف می‌تواند دعاوی کپی‌کردن کالای دیگران از جمله دعاوی نقض حق اختراع را دربرگیرد (Reyes, 1995). علاوه‌براین دادگاه اظهار کرد که در دعاوی حق اختراع به‌کرات از کپی‌برداری اختراع یاد می‌شود و بدین‌وسیله می‌توان چنین نقضی را در شمول این بیمه‌نامه‌ها قرار داد. همچنین لازم است که عمل کپی‌برداری یا رقابت غیرمنصفانه در طول فعالیت تبلیغاتی بیمه‌گذار واقع شده باشد. از آنجاکه خواننده در این پرونده به‌طرز مؤثری آموزش‌های لازم در مورد چگونگی ساخت محصول مورد نقض را در طول فعالیت‌های تبلیغاتی خود ارائه کرده بود دادگاه حکم به محکومیت بیمه‌گر صادر کرد (Reyes, 1995).

رویه ذکرشده که با عنوان دکترین Watercloud¹ مشهور شده است توسط دیگر دادگاه‌های فدرال کالیفرنیا در پرونده‌های متعددی در سال‌های ۱۹۹۲ و ۱۹۹۳ مورد تبعیت قرار گرفت. اما در سال ۱۹۹۳ رویه قضایی نسبت به این مسئله تغییر جهت داد. در پرونده² Aetna casualty & sur. V. superior court (Watercloud²) دادگاه اظهار نمود که نقض حق اختراع نمی‌تواند در جریان فعالیت‌های تبلیغاتی صورت بگیرد. دادگاه استدلال کرد مالک حق اختراع خسارت ندیده است، نه از این جهت که محصولی تبلیغ شده که متضمن اختراع او بوده است، بلکه چون

---

1. Aetna Casualty & sur. V. Watercloud

2. Piracy

3. Unfair Competition

نقض کننده بدون رضایت مالک با استفاده از یک اختراع حمایت شده محصولی را استفاده کرده یا فروخته است. در نتیجه پرونده Watercloud2 در را به روی بیمه نامه جامع مسئولیت مدنی در خصوص نقض مستقیم می بندد. حتی پرونده Bank of the west V. Superior court پوشش نقض غیرمستقیم یا اشتراکی را توسط بیمه جامع مسئولیت مدنی رد می کند. استدلال اصلی دادگاه در این پرونده ها این است که خسارت نقض نه در اثر فعالیت تبلیغاتی بلکه در اثر خود نقض ایجاد شده است.^۱ علاوه بر این در بسیاری از بیمه نامه های جامع مسئولیت مدنی به صراحت خطرات ناشی از نقض حق اختراع یا سایر حقوق فکری از شمول پوشش بیمه نامه استثناء می گردد که ضرورت توسل به بیمه نامه خاص در این خصوص را نمایان می سازد.

۲-۲. بیمه مسئولیت رسانه ای یا بیمه تعدی و تفریط

افراد و شرکت هایی که از اموال فکری غیرقابل ثبت از قبیل رسانه های گروهی یا فعالیت های سرگرمی - تفریحی بهره برداری یا آنها را خلق می کنند باید بیمه نامه ای را خریداری کنند که خطرات احتمالی مربوطه را پوشش دهد. این بیمه نامه ها، بیمه های مسئولیت مدنی رسانه ای یا بیمه تعدی و تفریط نامیده می شوند. بیمه های تعدی و تفریط مسئولیت مدنی ناشی از انتشار هر قسم از آثار ابداعی بیمه گذار را و نیز تبلیغات صورت گرفته در مورد آن آثار را پوشش می دهد (Simensky and Osterberg, 1999).

از آنجا که بخشی از آثار ابداعی بیمه گذار را اموال فکری تشکیل می دهد طبیعتاً باید بتوان با استفاده از این نوع قرارداد بیمه از پوشش مربوطه بهره مند گردید. اما به طور معمول، همگی فعالیت های تجاری بیمه گذار تحت پوشش این نوع بیمه نامه قرار می گیرد اگرچه آنچه بیمه می شود نه فعالیت بیمه گذار به طور کلی، بلکه تنها خطراتی است که در بیمه نامه تصریح شده است.^۲ چنین خطراتی به طور معمول

۱. این نتیجه در دعوی Everest & Jennings V. AMI 1993 نیز مورد تأیید واقع شد.

۲. به این نوع پوشش بیمه ای، Named Peril Basis گفته می شود.

عبارت است از: نقض کپی‌رایت، نقض علامت تجاری، سوءاستفاده از ایده^۱، ایراد لطمه به شهرت یک شخص یا شرکت، افترا بستن به یک تاجر و تجاوز به حریم خصوصی افراد (Simensky and Osterberg, 1999).

لذا نه تنها دایره شمول چنین بیمه‌ای بسیار گسترده است و مسئولیت مدنی بیمه‌گذار را در تمام فعالیت‌های حرفه‌ای آن پوشش می‌دهد که ممکن است هیچ ارتباطی به اموال فکری نداشته باشد، از سوی دیگر از میان اموال فکری، آفرینه‌های مهمی چون حق اختراع در شمول موضوع عقد بیمه نبوده و حتی به‌طور صریح از خطرات مشمول استثنا می‌شود. علاوه بر این خطرات زیر به‌طور معمول از شمول پوشش بیمه‌ای استثنا می‌شوند: تبلیغات غیر قانونی، دعاوی طرح‌شده از سوی مستخدمان یا پیمانکارانی که طرف قرارداد با بیمه‌گذار بوده و در تولید آفرینه فکری نقش داشته‌اند و در نهایت مسئولیت ناشی از نقض صریح قرارداد (از قبیل آنکه لیسانسی نتواند مبلغ قرارداد لیسانس را بپردازد).

درخصوص تعهدات بیمه‌گر راجع به جبران خسارت ناشی از خطرات فوق باید گفت که این بیمه‌نامه تنها مخارج دفاعی دعاوی نقض را (که بخش عمده آن حق‌الوکاله وکیل است) پوشش می‌دهد. اما سایر خسارات وارده به دارنده حقوق فکری یا سایر اشخاص ذی‌نفع را پوشش نمی‌دهد. همچنین هزینه‌های طرح دعوی علیه کسی که حقوق فکری بیمه‌گذار را نقض نموده است در موضوع این نوع عقد بیمه نمی‌گنجد.

بنابراین همان‌طور که ملاحظه می‌شود بیمه‌نامه تعدی و تفریط نه تنها به دفاع از دعاوی مالکیت فکری بسنده کرده است بلکه بعضی از خطرات مالکیت فکری را که

---

۱. بی‌تردید شرط نخست برای تجویز بیمه‌نمودن یک خطر آن است که خطر مزبور مورد حمایت قانون‌گذار باشد. در حقوق ایران کپی‌رایت، حق اختراع علامت تجاری، طرح صنعتی و برخی دیگر از آفرینه‌های فکری به‌موجب قوانین مختلف از حقوق مورد حمایت دولت محسوب شده و نقض آنها مسئولیت ناقض را به دنبال خواهد داشت. اما آفرینه‌هایی از قبیل «ایده» در کشور ما مورد حمایت نبوده و از این جهت بیمه‌کردن آنها متضمن اثری نخواهد بود مگر آنکه باوجود وقوف به این مسئله، بیمه‌گر سوءاستفاده از ایده را نیز تحت پوشش خود قرار دهد که اصولاً براساس اصل آزادی قراردادی نمی‌توان مانعی برای این توافق تصور کرد.

مهم‌ترین آنها نقض حق اختراع می‌باشد، پوشش نمی‌دهد. از سوی دیگر تجاوز به حقوقی را شامل می‌شود که لزوماً در زمره اموال فکری محسوب نمی‌شوند (تجاوز به حریم خصوصی، لطمه به شهرت، افترا) یا مورد حمایت قانون‌گذار نیستند (سوءاستفاده از ایده) و در نتیجه نمی‌توان آن را بیمه‌نامه مالکیت فکری به‌شمار آورد^۱ به‌جز آنکه در زمره اولین بیمه‌نامه‌هایی است که می‌توان پوشش جزئی خطرات مالکیت فکری را از آن حاصل یا استنباط نمود.

۳. پوشش‌های بیمه‌ای خاص و نوین

بیمه‌نامه‌های عام و سنتی که پیش از این مورد بررسی قرار گرفت نه‌تنها برای پوشش خطرات وارد به اموال فکری کافی نبود بلکه در عمل ایراداتی به آنها وارد بود؛ چه، میان اموال فکری و خطرات وارد به آنها با سایر اموال و مسئولیت‌های بیمه‌گذار تجانس و همسانی وجود نداشته و جمع آنها در لوای یک بیمه‌نامه، اجرای مطلوب قرارداد بیمه و تعهدات بیمه‌گر را با دشواری روبرو می‌ساخت. از این‌رو بازار بیمه در صدد طراحی بیمه‌نامه‌های خاص در زمینه اموال فکری با در نظر گرفتن جامعیت و یکپارچگی خطرات و خسارات مربوطه برآمد. در این راستا ابتدا دو نوع قرارداد بیمه ایجاد و مورد استقبال صاحبان اموال فکری قرار گرفته است:

- بیمه دادرسی حق اختراع^۲ یا بیمه دفاعی^۳ که مخارج دفاع از دعاوی نقض حق اختراع را پوشش می‌دهد.^۴

---

۱. به‌عبارت بهتر بیمه‌نامه تعدی و تفریط نه تنها جامع تمام افراد خطرات مالکیت فکری نمی‌باشد بلکه مانع اغیار نیز نبوده و خطراتی را بیمه می‌کند که در دایره حقوق مالکیت فکری نمی‌گنجد.

2. Patent Litigation Insurance

3. Defensive Insurance

۴. این نوع بیمه‌نامه برای اولین بار در سال ۱۹۹۴ توسط American International Group (AIG) عرضه گردید. این شرکت با هدف گرفتن شرکت‌های-تک (High-Tech) سود زیادی از محل این بیمه‌نامه‌ها کسب کرد.

- بیمه اجرای حق اختراع^۱ یا بیمه تهاجمی^۲ که صاحب حق اختراع را در مقابل مخارج دادرسی که از تعقیب نقض‌کننده ناشی می‌شود، مصون می‌دارد.^۳ اما از آنجاکه بیمه‌نامه‌های فوق تنها خسارات دادرسی را پوشش داده و به عبارت دیگر تحقق تعهد بیمه‌گر اصولاً منوط به طرح دعوی و صدور حکم دادگاه می‌باشد، فراهم کردن زمینه برای تجاری‌سازی اموال فکری مستلزم بیمه‌نامه‌ای بود که نه تنها خسارات دادرسی بلکه هرگونه خسارات ناشی از صدمه به اموال فکری را بیمه

---

1. Patent Enforcement Insurance

2. Offensive Insurance

۳. البته در کنار این نوع بیمه‌نامه‌ها که به‌طور خاص خطرات مربوط به حقوق مالکیت فکری را تضمین می‌نمایند، بیمه‌نامه‌های دیگری نیز وجود دارد که عمده خطرات موضوع آنها لطمه به اموال فکری است. بارزترین مصداق چنین عقد بیمه‌ای، بیمه مرتبط با خطرات اینترنتی (Internet Related Insurance) است. در خصوص شرکت‌های تأمین‌کننده دسترسی به شبکه جهانی اینترنت (Internet Service Provider) بیمه‌نامه‌های ویژه‌ای عرضه شده است که مسئولیت‌های مختلف آنها را از قبیل مسئولیت ناشی از توزیع ویروس‌های کامپیوتری را بیمه می‌کند. اما در خصوص شرکت‌هایی که تنها به ارائه محتوا (Content) روی اینترنت می‌پردازند نیازی به داشتن بیمه‌نامه خاص از این نوع وجود ندارد. در حقیقت، اینترنت، تغییر ناچیزی در خطرات مالکیت فکری ایجاد می‌کند. همچنان‌که بسیاری از اصول حقوقی سنتی با کمی تغییر نسبت به مسائل جدید ناشی از اینترنت (مثل مسئله صلاحیت محاکم) اعمال شده است این اصول نسبت به سایر مسائل مالکیت فکری مرتبط با اینترنت نیز اعمال خواهد شد. تأمین‌کنندگان چندرسانه‌ای اینترنت (Multimedia Providers) همان الزامات کپی‌رایت و علامت تجاری را هم چنان باید رعایت کنند. به همان ترتیب تأمین‌کنندگان محتوای اینترنتی نیز باید مجوز و لیسانس استفاده از موزیک را تحصیل کنند، از اسامی و علائم مشابه با نمونه‌های قبلی استفاده نکنند و کالاها و تولیدات خود را به‌نحو گیج‌کننده برچسب نزنند. به‌ترتیب بیمه‌های مرتبط با اینترنت همان بیمه‌های معمولی بوده که به تسری پوشش خود به مسئولیت‌های نقض حقوق فکری در عرصه اینترنت تصریح کرده‌اند (Seminsky and Ostenberg, 1999). در مقابل این نظر، دیدگاهی وجود دارد که بر اساس آن محیط اینترنتی به‌علت تسهیل نقض حقوق مالکیت فکری، خطرات فراوانی برای پدیدآورندگان آثار ادبی و هنری و دارندگان حقوق مالکیت صنعتی به‌وجود آورده است و این خطر در بستر تجارت الکترونیکی که نسخه‌های متعددی از یک اثر با هدف تجاری مورد تکثیر یا توزیع قرار می‌گیرند بیشتر احساس می‌شود (صادقی، ۱۳۸۶).

نماید. براین اساس شرکت‌های بیمه، بیمه‌نامه‌ای با عنوان «بیمه‌نامه چندخطر»^۱ طراحی و به بازار عرضه نمودند که در ادامه به بررسی آنها پرداخته می‌شود.

۱-۳. بیمه دفاعی

در سال‌های اخیر هم‌زمان با افزایش بی‌رویه دعاوی حق‌اختراع، شرکت‌های بیمه به‌ویژه، بیمه‌گران حاضر در سندیکای لویلدز لندن اقدام به عرضه نوع خاصی از بیمه‌نامه نمودند که خسارات ناشی از مسئولیت نقض حق‌اختراع را پوشش دهد. بدین ترتیب هرگونه نقض حق‌اختراع که از استفاده، فروش، توزیع و تبلیغ محصولات و تولیدات بیمه‌گذار ناشی شده باشد توسط این بیمه‌نامه تضمین می‌گردد که به بیمه حق‌اختراع و گاه بیمه دادرسی حق‌اختراع یا بیمه دفاعی شهرت یافته است. تعهد بیمه‌گر به‌موجب این نوع قرارداد بیمه، اصولاً در قالب پرداخت مخارج دادرسی، خواه مخارج اداره دعوی، از قبیل حق‌الوکاله وکیل، حق‌الزحمه کارشناسی، هزینه اثبات جعلیت سند و... را که برای دفاع در «دعوی تحت پوشش» لازم می‌شود، خواه مخارج ناشی از اجرای حکم یا قرار دادگاه از قبیل حکم محکومیت بیمه‌گذار به پرداخت خسارت زیان‌دیده جلوه‌گر می‌شود. البته اگر در بیمه‌نامه تنها هزینه‌های دفاع در مقابل دعوی نقض (و نه خسارات ناشی از حکم دادگاه یا مصالحه طرفین) توسط بیمه‌گر تعهد شده باشد چنین عقد بیمه‌ای، «بیمه‌نامه صرف هزینه دادرسی»^۲ نامیده می‌شود (Simensky and Osterberg, 1999). به‌هر ترتیب به‌موجب بیمه‌نامه دفاعی، بیمه‌گر مکلف است در حدود مفاد بیمه‌نامه، سرمایه لازم برای دفاع از دعاوی نقض را که علیه بیمه‌شده اقامه شده باشد، تأمین نماید.

در برخی از بیمه‌نامه‌ها حسب توافق طرفین ممکن است بیمه‌گر در ازای دریافت حق‌بیمه‌ای اضافی، خسارات قسم اخیر (خسارات غیر از هزینه دادرسی) را پوشش دهد. براین اساس بیمه‌گذار پولی را که به‌عنوان منافع فوت‌شده یا خسارت وارده در اثر نقض یا هزینه‌های دادرسی، در اثر حکم یا دستور دادگاه یا

---

1. Multi-Perils Policy
2. Defense Cost only Insurance

مصالحه(ای که با رضایت بیمه‌گر واقع شده باشد) به خواهان (محکوم‌له) پرداخته است، از بیمه‌گر دریافت خواهد کرد. در حال این نوع بیمه‌نامه از یک سو پوشش خود را به دعوی تحت پوششی محدود می‌کند که در طول مدت بیمه‌نامه در قلمرو سرزمینی مقرر در قرارداد بیمه اقامه شده باشد و از سوی دیگر مسئولیت بیمه‌گر در حال از سقف تعهد او که در بیمه‌نامه مندرج است، بیشتر نخواهد بود.^۱

با بررسی دقیق مفاد این بیمه‌نامه مشخص می‌شود که خطر موضوع این نوع عقد (که با وقوع آن تعهد بیمه‌گر به جبران خسارت محقق و منجز می‌گردد)، حسب مورد (بر حسب مفاد بیمه‌نامه)، اقامه دعوی در اثر نقض ادعایی حق اختراع یا محکومیت بیمه‌گذار به پرداخت خسارت به زیان‌دیده در اثر حکم دادگاه یا مصالحه واقع شده میان طرفین (زیان‌دیده، بیمه‌گذار و بیمه‌گر) است (Cauntlett, 1998).

در حقیقت تعهد بیمه‌گر به پرداخت غرامت بیمه‌ای زمانی تحقق می‌یابد که دعوی علیه بیمه‌گذار طرح شده باشد خواه در حقیقت مرتکب نقض شده باشد یا نه و در خصوص قسمت دوم تعهد بیمه‌گر لازم است تا دادگاه بیمه‌گذار را به پرداخت خسارت به خواهان یا هر طریق جبرانی دیگر محکوم کرده باشد. پس بر خلاف آنچه در برخی تحقیقات و رساله‌ها گفته شده است^۲ خطر موضوع این بیمه‌نامه، نقض حق اختراع یا سایر حقوق فکری نیست؛ زیرا اگر این چنین بود لازم بود تا بیمه‌گر به صرف تحقق نقض به تعهد خویش عمل نماید. به عبارت بهتر نقض حق اختراع به خودی خود خسارتی یا هزینه‌ای برای بیمه‌گذار به بار نمی‌آورد؛ چه بسا زیان‌دیده

---

۱. به عنوان مثال فرض کنید سقف تعهد بیمه‌گر ۱۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال بوده و مخارج دادرسی تا زمان صدور حکم ۶/۰۰۰/۰۰۰ ریال برآورد شده باشد. حال اگر بیمه‌گذار علاوه بر مخارج دادرسی، در اثر حکم دادگاه به پرداخت ۷/۰۰۰/۰۰۰ ریال بابت خسارات وارده به زیان‌دیده محکوم گردد، شرکت بیمه از بابت خسارات اخیر تنها ۴/۰۰۰/۰۰۰ ریال به بیمه‌گذار پرداخت خواهد کرد و بقیه محکوم‌به را خود بیمه‌گذار متقبل خواهد شد.

هیچ‌گاه از نقض حق فکری خود مطلع نگردد یا حتی در صورت اطلاع از حق خویش نسبت به طرح دعوی علیه بیمه‌گذار و مطالبه خسارت از او منصرف گردد.

البته در بیمه دفاعی به‌طور معمول خطرات ناخواسته^۱ از شمول عقد بیمه مستثنا می‌شوند؛ از قبیل دعاوی متقابل و تجدیدنظرخواهی. علت این استثنا کاملاً روشن است؛ زیرا دعوی متقابل و تجدیدنظرخواهی، دفاع به‌معنای اخص محسوب نشده و به‌همین دلیل نیاز به تقدیم دادخواست جداگانه و پرداخت هزینه دادرسی دارد (شمس، ۱۳۸۴). اگرچه در صورتی که بیمه‌گذار در دعوی بدوی پیروز شده و خواهان از حکم تجدید نظرخواهی کرده باشد هزینه دفاع از این تجدیدنظرخواهی بر عهده بیمه‌گر خواهد بود، علاوه‌براین هزینه‌های زیر از جبران خسارت مستثنا هستند:

- جرایم یا مجازات‌هایی که خسارت به معنای دقیق کلمه محسوب نمی‌شوند از قبیل خسارات تنبیهی^۲؛

- نقض عمدی^۳؛

- رفتارهای ضد تراست یا ضد رقابتی^۴؛

- دعاوی که توسط یک بیمه‌شده علیه بیمه‌شده دیگر به موجب همان بیمه‌نامه اقامه شده باشد.^۵

---

1. Unwanted Risks

2. Punitive Damages

در حقیقت خسارات تنبیهی همچون دپه در حقوق ایران، ماهیتی دوگانه دارد؛ از یک‌سو مجازات عامل خسارت است و از سوی دیگر به‌منظور جبران خسارت زیان‌دیده وضع شده است (کاتوزیان، ۱۳۸۷).

3. Willful Infringement

4. Anti-Trust or Anti-Competitive Conduct

۵. بیمه‌گذار پس از آگاهی از اقامه دعوی علیه وی باید گزارشی با جزئیات زیر تسلیم بیمه‌گر نماید: ماهیت دعوی طرح‌شده، حق اختراعی (یا علامت تجاری یا طراحی صنعتی و...) که حسب ادعای خواهان نقض شده است، توضیحی اجمالی از چگونگی و زمان وقوع عمل نقض‌کننده مورد ادعا و نیز تخمینی از آثار منفی که در صورت شکست بیمه‌گذار در دعوی بر او بار می‌شود.

۲-۳. بیمه اجرای حق اختراع

حقوق دارندگان اموال فکری، به‌صرف برخورداری از بیمه مسئولیت نقض حقوق فکری (بیمه دفاعی) در امنیت لازم و کافی قرار نمی‌گیرد؛ بلکه هر لحظه احتمال دارد کسی که موجب نقض حقوق فکری متخرعان شده باشد از پوشش بیمه‌ای کلاً یا جزئاً برخوردار نبوده و زیان‌دیده با دعوی اعسار ناقض مواجه گردد. ازسوی دیگر بسیاری از اختراعات مهم و حیاتی به‌طور معمول توسط افراد و شرکت‌های کم‌بضاعت صورت می‌گیرد که از منابع مالی لازم برای تعقیب شرکت‌های بزرگ تجاری و صنعتی برخوردار نیستند (Fuentes, 2009). بدین جهت برخی از شرکت‌های بیمه^۱ اقدام به عرضه نوعی بیمه‌نامه نمودند تا سرمایه لازم برای طرح دعوی نقض علیه ناقضان اموال فکری بیمه‌گذار را فراهم آورد. این بیمه‌نامه به بیمه اجرای حق اختراع یا بیمه تهاجمی شهرت یافته است.^۲

در این بیمه‌نامه بیمه‌گر هزینه‌های قانونی برای تعقیب دعوی نقض را علیه ناقض حق فکری بیمه‌گذار می‌پردازد. بدین ترتیب خسارتی که بیمه‌گذار برای متوقف کردن نقض حق خویش (که اصولاً در قالب «دستور موقت» و در حقوق خارجی به موجب «Injunction» صورت می‌گیرد)، دفاع در برابر دعوی متقابل مبنی بر عدم اعتبار حق اختراع یا دفاع در مقابل حکم اعلامی دادگاه متحمل می‌شود

---

۱. از قبیل شرکت‌های Litigation Risk Management Inc, Intellectual Property Insurance, Services Corp.

۲. این نوع بیمه‌نامه از جهات متعدد برای دارندگان اموال فکری مفید و ارزشمند است: اولاً، موجب تقویت موقعیت مذاکره‌ای دارندگان حقوق فکری به هنگام انعقاد قرارداد می‌شود. ثانیاً، قابلیت اعطای لیسانس را برای اموال فکری بیمه‌شده افزایش می‌دهد، به‌طوری‌که می‌توان گیرنده لیسانس حق اختراع را نیز به عنوان بیمه‌شده اضافی در عقد بیمه ذکر نمود تا او نیز بتواند در صورت نقض حق اختراع از مزایای بیمه‌ای بهره‌مند گردد. بی‌تردید متقاضی حق اختراعی که آن را بیمه‌شده ببیند تمایل بیشتری به انعقاد قرارداد لیسانس با دارنده آن خواهد داشت. ثالثاً، این بیمه‌نامه سرمایه لازم برای طرح دعوی را فراهم می‌سازد و دیگر نیاز نخواهد بود تا از سرمایه عملیاتی استفاده یا جهت اخذ وام تلاش نمود.

توسط بیمه گر جبران می شود. هزینه های قابل پرداخت بدین ترتیب شامل حق الوکاله وکیل، هزینه های دادرسی به معنای اخص کلمه، هزینه های تأمینی (تودیع خسارات احتمالی برای گرفتن دستور موقت) و هزینه های کارشناسی (از قبیل حق الزحمه کارشناسان یا بررسی مجدد شرایط حق اختراع) می گردد.

در بیمه نامه اجرای حق اختراع، برخلاف بیمه نامه دفاعی، خطر موضوع عقد، نقض حق اختراع است. به عبارت بهتر با تحقق نقض، مقتضی حق دارنده حق اختراع برای طرح دعوی علیه ناقض ایجاد شده است و هرگاه که بخواهد می تواند علیه نامبرده اقامه دعوی کند. البته طرح دعوی برای تعقیب ناقض، در صورتی مشمول پوشش بیمه ای می شود که بیمه گذار با اخذ نظر مشورتی یک وکیل دادگستری^۱ طرح دعوی را به تأیید قبلی بیمه گر رسانیده باشد. علت اختلاف این نوع بیمه نامه با بیمه نامه دفاعی، از جهت خطر موضوع عقد در این حقیقت خلاصه می شود که از یک سو نقض حق اختراع در بیمه نامه نخست صرفاً یک ادعاست که نمی توان قبل از اقامه دعوی و ثابت شدن، به آن ترتیب اثر داد و از سوی دیگر بیمه گذار در بیشتر موارد ناقض بودن خود را انکار می کند و چه بسا از عمل خود مبنی بر ارتکاب نقض مطلع نباشد. بنابراین طرح دعوی مبتنی بر نقض حق اختراع، خواه نقض رخ داده باشد یا نه، بیمه گر را متعهد به اجرای تعهد خویش می سازد. اما در بیمه نامه دوم از یک سو بیمه گذار آثار ملموس نقض را به خوبی احساس می کند و عقل مسلم اقامه دعوی را از جانب او قطعی می انگارد. از سوی دیگر آنچه به او حق طرح دعوی را می دهد نقض حق اختراع وی است که باید به تأیید بیمه گر نیز برسد (و به عبارت دیگر نمی تواند به طرح دعوی واهی نقض حق اختراع دست زند)^۲ و بنابراین همین نقض است که خطر موضوع عقد بیمه را تشکیل می دهد.

۱. چنین وکیلی باید قاعدتاً از وکلای مورد اعتماد بیمه گر باشد.

۲. بیمه گذار برای دریافت هزینه های اقامه دعوی از بیمه گر باید طرح دعوی را قبلاً به تأیید او برساند. بدین منظور بیمه گذار باید گزارشی از ماهیت و نوع دعوی پیشنهادی و نتیجه مورد انتظار به بیمه گر ارائه نماید. ←

اما باتوجه به اینکه خطر در «بیمه مالکیت فکری تهاجمی» نقض حقوق فکری است، زمان وقوع خطر ممکن است با ابهاماتی مواجه گردد. برای روشن شدن این مسئله خاطر نشان می‌شود که در بیمه‌های تجاری و حتی اجتماعی بیمه‌گر در صورتی متعهد به جبران خسارت است که خسارت از فعل (یا ترک فعل) یا فعالیت بیمه‌شده در طول مدت بیمه‌نامه ناشی شده باشد. این قاعده در بیمه‌نامه‌ها به این صورت بیان می‌شود که حادثه یا واقعه^۱ در طول مدت بیمه‌نامه واقع گردد.^۲ در بیمه‌های مسئولیت مدنی براساس یک قاعده کلی زمان وقوع حادثه زمانی نیست که فعل موجب خسارت رخ داده باشد، بلکه زمانی است که خسارت ناشی از آن فعل زیانبار وارد شده باشد. لیکن در مواردی و به‌ویژه در بیمه‌های غیر از مسئولیت مدنی زمان وقوع فعل زیانبار به‌عنوان زمان تحقق حادثه اعلام شده است.

زمان تحقق حادثه در بیمه‌های مالکیت فکری، که تعیین‌کننده این مهم است که کدام یک از بیمه‌نامه‌های بیمه‌گذار، پوشش بیمه‌ای را ارائه خواهد کرد، با این مشکل اساسی روبروست که سوءاستفاده از اسرار تجاری، نقض حق اختراع، نقض کپی‌رایت و رقابت غیرمنصفانه در زمره افعال و جرایم مستمر^۳ به‌شمار می‌آید. براین اساس همگی بیمه‌نامه‌هایی که جرم مستمر در طول مدت اعتبار آنها استمرار داشته است باید پوشش بیمه‌ای را برای بیمه‌گذار فراهم نمایند. اما این تفسیر هر چند ممکن است با اصول و قواعد حقوق مالکیت فکری منطبق باشد اما منافاتی جدی با قواعد حقوق بیمه دارد؛ زیرا انعقاد عقد بیمه نمی‌تواند علاوه بر جبران خسارت ابزاری برای تحصیل منفعت

→ این گزارش همچنین باید متضمن توضیحی در مورد چگونگی و زمان کشف نقض حق اختراع، زمان تحقق نقض صرف‌نظر از زمان کشف آن و نیز تخمینی از آثار منفی طرح دعوی نسبت به بیمه‌گذار باشد. علاوه بر این بیمه‌گذار باید نظریه یک کارشناس حقوقی در مورد اعتبار حق اختراع بیمه‌شده و نیز وقوع یا عدم نقض آن را به گزارش خود ضمیمه نماید. در صورتی که بیمه‌گذار از تسلیم اسناد فوق‌الذکر و نیز دیگر اسنادی که بیمه‌گر از او مطالبه نماید خودداری ورزد قادر به دریافت غرامت بیمه‌ای نخواهد بود.

1. Occurrence
2. Policy Period
3. Continuing Torts

برای او به شماررود بلکه تنها باید خسارت وارده به بیمه‌گذار را جبران نماید. برای رفع مشکل فوق در قراردادهای بیمه شرط می‌شود که تحقق تعهد بیمه‌گر به جبران خسارت منوط به آن است که دعوی نقض از سوی بیمه‌گذار در طول مدت بیمه‌نامه مطرح شده باشد.^۱ براساس این شرط^۲ از آنجاکه زمان اقامه دعوی (که همان تاریخ تقدیم دادخواست به دادگاه یا مرجع داوری است) تاریخ مشخص و آنی می‌باشد در صورت تعدد بیمه‌نامه‌ها دیگر در تعیین بیمه‌نامه‌ای که باید خسارت بیمه‌گذار را پوشش دهد تردید نخواهد بود.^۳

در بیمه‌نامه تهاجمی همواره خطراتی از جهت سوءنیت بیمه‌گذار نسبت به بیمه‌گر وجود دارد. در حقیقت احتمال دارد بیمه‌گذار بدون آنکه اموال فکری او مورد نقض واقع شده باشد به طرح دعوی علیه ناقض دروغین که با او تباری نموده پردازد و بدین ترتیب مبالغی را به ناحق از بیمه‌گر اخذ نماید. مهم‌ترین راه‌حل کاربردی در این خصوص، آن است که پوشش بیمه‌ای تنها خسارات را (و نه عدم‌النفع) جبران نماید (Fuentes, 2009). بدین منظور در بیمه‌نامه‌ها شرطی به نام «شرط نفع اقتصادی»^۴ گنجانیده می‌شود تا انگیزه طرح دعوی به منظور فرصت‌طلبی برای انتفاع را کاهش دهد. براساس این شرط «در صورتی که دعوی طرح شده از سوی بیمه‌گذار به تحصیل نفع اقتصادی برای او منجر شود نفع حاصل میان بیمه‌گر و بیمه‌گذار برحسب میزان شرکت آنها در هزینه‌های اقامه دعوی، تقسیم خواهد شد».^۵

1. Claims-Made Policy

۲. که به شرط مطالبه معروف است La Clause de la Réclamation

۳. برای مطالعه بیشتر ر.ک. به: اشراقی آرانی، ۱۳۸۹.

4. Economic Benefit Provision

5. In the event that any authorized litigation results in the named insured receiving an economic benefit, such Recovery shall be shared between insurer and insured pro rata in proportion to their respective contributions to litigation expenses.

در صورتی که نفع اقتصادی به‌طور نوعی قابل ارزیابی نباشد، فرض می‌شود که میزان آن به صورت درصدی (مثلاً ۲٪) از هزینه‌های صورت گرفته توسط بیمه‌گر می‌باشد.

بدین ترتیب شرط نفع اقتصادی می‌تواند انگیزه بیمه‌گران را نیز در طرح دعاوی نقض افزایش دهد. البته در کشورهایی که قوانین آنها شرکت در نتیجه دعوی^۱ میان کسانی که آن دعوی را پیش برده یا هدایت کرده‌اند ممنوع نموده، شرط نفع اقتصادی نیز باطل است. علاوه بر این به‌منظور جلوگیری از زیاده‌خواهی بیمه‌گران مبلغ عایدی آنها هیچ‌گاه بیشتر از میزان مندرج در قرارداد بیمه نخواهد بود (Fuentes, 2009). برای روشن شدن این قاعده، فرض کنید که در بیمه‌نامه تهاجمی مالکیت فکری، که سقف تعهد بیمه‌گر ۱۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال بوده است بیمه‌گر ۸/۰۰۰/۰۰۰ ریال به‌عنوان هزینه‌های دادرسی به بیمه‌گذار پرداخته باشد. در صورتی که بیمه‌گذار پس از پیروزی در دعوی ۳۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال تحصیل کرده باشد بیمه‌گر تنها ۱۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال از این عایدی دریافت خواهد کرد. از این جهت شرط نفع اقتصادی در نهایت می‌تواند به سود بیمه‌گذار تمام شود (Reyes, 1996).

راهکار دیگر برای مقابله با رفتار متقلبانه و نیز بی‌مبالاتی بیمه‌گذار که در تمام انواع بیمه‌نامه‌ها نیز رایج و شایع است برقراری فرانشیز نسبت به تعهد بیمه‌گر است. این امر باعث می‌شود تا بخشی از خطر موضوع بیمه بر عهده خود بیمه‌گذار قرار گیرد. به‌طور معمول در بیمه‌های تهاجمی چون ابتکار طرح دعوی در اختیار خود بیمه‌گذار است میزان فرانشیز تقریباً دو برابر آن در بیمه‌های دفاعی است^۲ (Rowe, 2008).

---

1. Champerty

۲. این میزان (فرانشیز) در بیمه‌های دفاعی معمولاً ۱۰٪ و در بیمه‌های تهاجمی ۲۰٪ است.

از سوی دیگر بیمه‌گران تا حد ممکن با شروط استثنای^۱ در بیمه‌نامه‌های منعقد، خود را در مقابل مخاطرات اخلاقی^۲ بیمه‌گذار مصون می‌دارند. بدین ترتیب به‌طور معمول خطرات زیر از شمول پوشش بیمه‌ای استثنای می‌شود:

- افعال عمدی بیمه‌گذار که به نقض اموال فکری بیمه‌شده منجر شده است؛
- در صورتی که قبل از انعقاد بیمه‌نامه، بیمه‌گذار از وقوع نقض مطلع بوده یا ظن قوی بر ارتکاب نقض توسط شخص ثالث وجود داشته است؛
- نقض حق اختراع که توسط مجوز صورت گرفته و نامبرده به دلیل نقض قرارداد مجوز دیگر مجاز به بهره‌برداری از حق اختراع نباشد.

۳-۳. بیمه مالکیت فکری چندخطر

بیمه‌نامه‌هایی که پیش از این در خصوص خطرات ویژه مالکیت فکری مطرح شد تنها هزینه‌های دفاع از دعاوی نقض که علیه بیمه‌گذار اقامه می‌گردد یا صرفاً هزینه‌های تعقیب ناقضان حقوق فکری بیمه‌گذار را پوشش داده که بی‌تردید برای جبران کامل خسارات دارندگان اموال فکری کافی نمی‌باشد. براین اساس در اوایل سال ۲۰۰۸ میلادی «بیمه‌نامه‌های چندخطر» به بازار عرضه گردید که براساس آنها خسارات ناشی از نقض حقوق فکری از قبیل ازدست دادن سود تجاری، توقف در فعالیت شرکت و سایر خسارات قراردادی بیمه‌گذار را پوشش می‌دهد (Rowe, 2008).

به‌موجب این نوع عقد بیمه، بیمه‌گر خسارات ناشی از ازدست‌دادن ارزش اموال فکری^۳ را که مستقیماً از یک حادثه زیانبار^۴ تصریح شده در بیمه‌نامه، ایجاد شده است، جبران می‌نماید. به موجب مفاد بیمه‌نامه‌های استاندارد و نیز برداشت دکتربین، حادثه زیانبار شامل این موارد است: بی‌اعتبار شدن حق اختراع، علامت تجاری و کپی‌رایت، شکست در دعوی مدنی، صدور دستور موقت برای عدم استفاده از اختراع یا سایر

---

1. Exclusion Clauses
 2. Moral Hazards
 3. Loss of Intellectual Property Value
 4. Adverse Happening

اموال فکری، افشای غیرمجاز اسرار تجاری، فسخ غیر قانونی قرارداد لیسانس یا به تعلیق در آوردن اجرای آن، رفتار غیرمنصفانه یا سوءاستفاده از حق اختراع که قابل شکایت نباشد یا هر گونه رفتار زیانبار که در تجارت بیمه‌گذار اخلال ایجاد نماید.

ازسوی دیگر خساراتی که در اثر حوادث زیانبار فوق ایجاد شده و توسط شرکت‌های بیمه پوشش داده می‌شود عبارت است از: ایجاد وقفه در فعالیت تجاری بیمه‌گذار و به تبع آن ازدست‌دادن درآمد قابل پیش‌بینی؛ ازبین‌رفتن هویت لباس تجاری؛ ازبین‌رفتن مزیت اسرار تجاری در نتیجه افشای غیرمجاز آن؛ ازدست‌دادن مبلغ قرارداد مجوز در اثر فسخ قرارداد یا عدم اجرای آن؛ ازدست‌دادن سود تحقیق و توسعه^۱ که در نتیجه اعلام بی‌اعتباری حق اختراع یا سایر عوامل ایجاد شده باشد؛ ازبین‌رفتن ارزش اموال فکری بیمه‌شده؛ هزینه طراحی مجدد، اصلاح و ترمیم اموال و آثار خسارت‌دیده و اعاده حیثیت ازدست‌رفته و هرگونه خسارت دیگری که در بیمه‌نامه تصریح شده باشد.

بدین ترتیب این نوع بیمه‌نامه با تأمین کلیه خسارات وارده به بیمه‌شده (به شرط آنکه در بیمه‌نامه تصریح شده باشد) پوشش بیمه‌ای نسبتاً جامعی در اختیار او قرار می‌دهد تا با اطمینان هر چه بیشتر به فعالیت‌های ابداعی خود ادامه داده و تحت تأثیر دلوایسی ناشی از نقض حقوق دیگران یا ازبین‌رفتن حقوق خویش قرار نگیرد. در حقیقت بیمه‌نامه اخیر است که در مقایسه با سایر انواع پوشش بیمه‌ای (که عمدتاً خسارات دادرسی را پوشش می‌دادند) ارزش اموال فکری بیمه‌شده را ارتقا بخشیده و حمایت از حقوق فکری را تضمین می‌نماید.

۴. نتیجه‌گیری

نیازهای اقتصاد دانش بنیان، صنعت بیمه را نیز به دخالت جدی در جبران خسارات ناشی از خطرات حقوق مالکیت فکری واداشته است. اگرچه در بدو امر بیمه‌نامه

به‌خصوصی برای پوشش خطرات عارض‌شده بر اموال فکری وجود نداشته است اما از دهه هشتاد میلادی تا اوایل دهه نود، محاکم آمریکایی «بیمه‌های جامع مسئولیت مدنی» را به‌گونه‌ای تفسیر می‌کردند که دعاوی نقض حق اختراع را نیز پوشش دهد. اما از سال ۱۹۹۳ تفسیری کاملاً متفاوت از بیمه‌های اخیر در دادگاه‌های آمریکایی حاکم گردید و دعاوی مسئولیت ناشی از نقض مالکیت فکری بدون پوشش باقی ماند. از دیگر سو، بیمه‌نامه‌هایی از قبیل «بیمه‌های تعدی و تفریط» به‌وجود آمد که خطرات مالکیت فکری را به‌طور ناقص پوشش می‌داد، به‌خصوص آنکه نقض حق اختراع یا دعاوی طرف‌های قرارداد با بیمه‌گذار را دربر نمی‌گرفت. علاوه‌بر این بیمه‌نامه‌های مذکور نوعی بیمه شخص ثالث محسوب شده و مسئولیت مدنی بیمه‌گذار را پوشش می‌دهد، اما پوششی به‌منظور جبران خسارات وارده به بیمه‌گذار که نوعی بیمه شخص اول به‌شمار آید، نبود. به‌همین دلیل با توجه به افزایش روزافزون خطر نقض مالکیت فکری و در واکنش به تفسیر مضیق محاکم از بیمه‌های جامع مسئولیت مدنی و ناقص بودن بیمه‌های تعدی و تفریط، بیمه‌نامه‌های خاص نقض حق اختراع به‌وجود آمد که گاه تعقیب دعاوی نقض و گاه دفاع در مقابل این دعاوی و جبران خسارات مربوطه را پوشش می‌دهد.

اما این بیمه‌نامه‌ها نیز که عبارت هستند از «بیمه‌نامه دفاعی و بیمه‌نامه تهاجمی حق اختراع» پوشش بیمه‌ای کامل را در اختیار بیمه‌شده قرار نمی‌دهند؛ چه، از یک سو صرفاً خسارات دادرسی وارده برای دفاع از دعاوی نقض یا تعقیب ناقص را پوشش می‌دهند و از سوی دیگر در اکثر موارد، محدود به حق اختراع بوده و از سایر آفرینه‌های ارزشمند فکری از قبیل علامت تجاری و طراحی صنعتی صرف نظر شده است. این در حالی است که اموال فکری شرکتی که به‌ویژه در صدد تجاری‌سازی آنهاست در معرض خسارات گوناگون بوده و در نتیجه، سرمایه و دارایی تاجر را تهدید می‌نماید. به‌همین دلیل در سال‌های اخیر (۲۰۰۸ تاکنون) نوعی از بیمه‌نامه با عنوان «بیمه جبران خسارت چندخطره مالکیت فکری» طراحی شده

است که بیش از هر قرارداد دیگری، منافع بیمه‌شده را تأمین و همگی خسارات وارده به او را صرف‌نظر از اقامه دعوی یا طرف دعوی قرارگرفتن، به شرط تصریح در بیمه‌نامه پوشش می‌دهد.

باتوجه به ملاحظات فوق به‌نظر می‌رسد که بیمه مالکیت فکری به‌خصوص از قسم اخیر با هیچ مانع شرعی یا قانونی در حقوق ایران روبرو نمی‌باشد. آنچه از اهمیت بسیار برخوردار است تشخیص خطر موضوع قرارداد در برخی از بیمه‌نامه‌های فوق‌الذکر و به تبع آن تعیین زمان وقوع تعهد بیمه‌گر است و ازسوی دیگر پیش‌بینی راهکارهای قراردادی است که احتمال سوء استفاده از امتیازات بیمه‌ای را به حداقل برساند که برخی از آنها در این مقاله ارائه و بررسی گردید. از این رو به شرکت‌های بیمه ایرانی پیشنهاد می‌شود تا با طراحی و عرضه انواع مختلف پوشش‌های بیمه مالکیت فکری به بازار بیمه ایران، مخترعان، تجار و سرمایه‌گذاران را در عرصه مالکیت فکری با حمایت بیمه‌ای لازم تجهیز نمایند و آرامش ذهنی مقصود را برای آنان که نقش عمده‌ای در رشد و توسعه کشور دارند، فراهم آورند. بدیهی است آن چیزی که به بهترین نحو این هدف را برآورده می‌سازد تنظیم بیمه‌نامه مالکیت فکری با شروط و تعهدات ویژه است که تمام خطرات فکری وارد به همگی اموال فکری یک شرکت را پوشش دهد.

منابع

۱. اشراقی آرانی، م، ۱۳۸۹. شرط مطالبه در بیمه مسئولیت مدنی (تحلیل حقوقی و اقتصادی). پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی.
۲. حبیبی، س، ۱۳۸۸. جزوه درسی واحد حقوق ضمانت اجرای مالکیت فکری، تهران: دانشکده حقوق دانشگاه تهران، نیم‌سال اول تحصیلی ۸۸-۸۹.
۳. سعیدی نیوردی، خ، ۱۳۸۷. بیمه حقوق مالکیت فکری. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی.

۴. شمس، ع.، ۱۳۸۴. آیین دادرسی مدنی. انتشارات دراک، چ ۷، ج ۱.
۵. صادقی، م.، ۱۳۸۶. حمایت از حقوق مالکیت فکری در محیط اینترنتی، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی.
۶. کاتوزیان، ن.، ۱۳۸۷. الزامات خارج از قرارداد، مسئولیت مدنی، تهران: دانشگاه تهران، چ ۱.
7. CJA Consultants Ltd., 2003. *Patent litigation insurance, A study for the european commission on possible insurance schemes against patent litigation risks*. Final Report.
8. Fuentes, R.J., 2009. Patent insurance: Towards a more affordable mandatory scheme? *Columbia Science and Technology Law Review*, 10.
9. Gauntlett, D.A., 1997. Patents and insurance: Who will pay for reimbursement? *Boston University Journal Of Science and Technology Law*, 6.
10. Gauntlett, D.A., 1998. Recent developments In intellectual property insurance. *Tort and Insurance Law Journal*, 33.
11. Reyes, J.A., 1995. Patents and Insurance: Who will pay for infringement. *Boston University Journal of Science and Technology Law*, 3.
12. Reyes, J.A., 1996. CGI insurance coverage for patent infringement. *Boston University Journal of Science and Technology Law*, 2.
13. Robinson W.J., 1989. Insurance coverage of intellectual property lawsuits. *ALPLA Quarterly Journal*.
14. Rowe T.M., 2008. Special insurance for intellectual property: Additional security for owners of intellectual property assets. *De Paul Journal of Art , Technology and Intellectual Property Law*, 19.
15. Simensky, M. and Osterberg, E.C., 1999. The insurance and management of intellectual property risks. *Cardozo Arts & Entertainment Law Journal*, 17.
16. Small, L.A., 1998. Offensive and defensive insurance coverage for patent litigation: Who will pay? *Cardozo Arts & Entertainment Law Journal*, 16.
17. *Sylla V. United States Fidelity and Guarantee co*. Cal. App. 1976.
18. *Wolf Machinery co. V. Insurance co. of Northern America*, California app. 1982.